

1929.—1933. a. MAJANDUSKRIISI MÕJU KODANLIKU EESTI PIIMAKOOPERATSIOONILE

L. Paglant

Poliitilise ökonomia kateeder

Kodanliku Eesti majandus arenes üha süvenevas ning tugevnevas sõltuvuses välismaisest finantskapitalist. Sellest tuleneski, et imperialistliku süsteemi arenemise seaduspärasused ja üha teravnevad vastuolud kajastusid ka Eestis, selles kapitalistliku maailmasüsteemi väikeses sektoris.

Kahe sajandi vältel oli Eesti majandus arenenud Venemaa majanduse koostisosana. Kodanliku diktatuuri aastail aga oli kodanlik Eesti kunstlikult isoleeritud Venemaast kui oma loomulikust majanduslikust baasist ja vägivaldselt lülitatud kapitalistliku maailmaturu koosseisu, mille tõttu kodanliku Eesti majandus pidi kohanema rahvusvahelise imperialismi huvidega. Eesti muutus kapitalistlikele riikidele, eelkõige Inglismaale ja Saksa- maale põllumajanduslikke tooraineid tootvaks agraarmaaks. Aastail 1926—30 tuli nende kahe imperialistliku suurriigi kohta 60% kogu kodanliku Eesti ekspordist ja 40% impordist.¹ Hiljem suurenes nende osatähtsus veelgi.

Kodanliku Eesti rahvamajanduse sõltuvus maailmaturust andis end eriti teravalt tunda ülemaailmse majanduskriisi aastail 1929—1933.

Kapitalismi ajutine stabilisatsioon asendus 1929. aastal kapitalistliku süsteemi uue majanduskriisiga, mis kujunes erakordselt raskeks ja pikaks selle tõttu, et tööstuskriis põimus läbi agraarkriisiga. XX sajandi 20-ndatel aastatel puhkenud agraarkriis oli haaranud kapitalistliku süsteemi riikide kõiki põllumajandus- harusid, sealhulgas ka loomakasvatust. Erinevalt I maailmasõja eelsetest majanduskriisidest tekkis ja arenes 1929.—1933. a. kriis kapitalistliku maailma üldkriisi baasil, olles selle lahutamatuks koostisosaks. Viimane muutis selle kriisi eriti pikaajaliseks ja laostavaks. Selle kapitalistlikule ühiskonnale omase järjekordse

¹ «Konjunktuur», 1938, nr. 1/2, lk. 139.

majanduskriisi peamine põhjus, nagu igasuguse ületootmise kriisi põhjus, peitus vastuolus tootmise ühiskondliku iseloomu ja tootmistulemuste omastamise kapitalistliku vormi vahel, kusjuures see vastuolu põllumajanduses avaldus erilisel kujul.

Kriisi mõju oli kõige suurem agraarriikidele ja üldse mahaäänud ning imperialistlikest suurriikidest sõltuvatele maadele, nagu seda oli ka kodanlik Eesti.

Kapitalismi ajutise stabilisatsiooni aastail toimunud toodangu tõus tööstuses ja põllumajanduses põhjustas kaupade suhtelise üleproduktiooni, sest töölisklassi ostujõu langemise ja agraarkriisist tingitud töötava talurahva vaesumise tõttu vähenes ostujõuline nõudmine siseturul nii tööstus- kui ka põllumajandussaadustele, mis süvendas veelgi kapitalistliku majandussüsteemi vastuolusid. Juba 1927., eriti aga 1928. aastal hakkasid kostma hoiatavad signaalid peatsest ületootmiskriisi saabumisest. 1929. a. keskel ilmnedki juba kõik põhitunnused, mis viitasid kriisi saabumisele: kaupade nõudmise vähenemine, turuhindade järsk langus, võlgade kasv jne. Samal ajal teravnes välisturgudel juba niigi äge konkurentsivõitlus. Kodanliku Eesti Põllumajanduslike Ühistute Revisjoniliidu esimees J. Hünerson märkis oma kõnes 21. veebr. 1932. a. Jõhvi ühistegevuse päeval: «Kriis on üleilmne, meie võime tunda osa neid põhjusi, oleme aga võimetud nende põhjuste kõrvaldamisel. Need alluvad teatud kindlatele reeglitele, millega majandusteadlased (kodanlikud — L.P.) kui paratamatusega arvestavad.²

Tööstusettevõtted olid sunnitud kohanema kohaliku pisituru nõuetele. Suurtööstusettevõtete toodang langes I maailmasõja eelsega võrreldes mitmekordselt. Paljud ettevõtted lõpetasid tegevuse.

Ka kodanliku Eesti põllumajandus pidi kohanema imperialistlike suurriikide vajadustele ja see suundus ühekülgselt piimakarjapidamisele, eriti spetsialiseerudes võitootmisele. Piimakarjapidamise suund kodanlikus Eestis avaldus veiste osatähtsuse suurenemises loomakasvatuses. Piimakarjapidamise arenemises ilmes kujukalt kapitalismi arenemine kodanliku Eesti põllumajanduses ja kapitalistlik kihinemisprotsess kodanliku Eesti külas.

Kuna kodanliku Eesti siseturu ostuvõime oli väike, tuli turustatav piim ümber töötada eksportsaaduseks, võiks. Selleks jätkas külakodanlus kui peamine piimatootja kooperatiivide asutamist. Kodanliku Eesti algaastail võttis piimaühingute asutamine hoogu. Ühistegeliku piimanduse arengut soodustas kodanliku Eesti valitsuse toetus madalaprotsendiliste laenude andmise näol. Kooperatiividele anti laenu kuni 100 000 marka 5%-ga viieks aastaks.³

² ORKA, f. 1932, s.-ü. 4, lk. 12.

³ T. T a m m a n n. Ühistegevus. II vihik, lk. 151.

Piimakooperatiivide arvuline dünaamika⁴

Aasta	Piimakooperatiividele kuuluvad		Teistele kooperatiivsetele ettevõtetele ja muudele asutustele kuuluvad		Eraettevõtjatele kuuluvad	
	piimatööstusettevõtted	koorejaamad	piimatööstusettevõtted	koorejaamad	piimatööstusettevõtted	koorejaamad
1921	62	—	—	—	—	—
1922	98	—	—	—	—	—
1923	130	—	—	—	—	—
1924	179	—	5	—	92	—
1925	278	—	5	—	83	—
1926	314	—	6	—	78	—
1927	331	—	7	—	57	—
1928	329	462	7	45	43	71
1929	334	463	7	38	45	71
1930	306	477	7	34	34	67
1931	298	478	7	30	30	66
1932	293	486	8	38	20	20
1933	287	479	9	34	16	25
1934	281	477	14	36	17	25
1935	271	456	14	36	15	20
1936	262	438	16	39	22	13
1937	248	443	18	39	27	10
1938	245	443	15	30	16	4
1939	233	398	15	32	13	4

Üldse anti aastatel 1923—1930 kahesajale piimakooperatiivile laenu kogusummas 1,9 miljonit krooni.

Tabelist I nähtub, et kooperatiividele kuuluvate piimatööstusettevõtete arv kasvas 62-lt 1921. a. 334-le 1929. a. Seega asutati ajavahemikus 1921—1929 272 uut piimakooperatiivi. Alates 1929. aastast algas piimakooperatiivide vähenemine, mis kestis kuni 1939. aastani. Eraettevõtjate piimatööstusettevõtete arv näitab samuti pidevat langustendentsi. Tabelist nähtub, et kodanliku Eesti lõppaastaks oli erapiimatööstuste osatähtsus piimasaaduste ümbertöötamisel muutunud tähtsusetuks, vähenedes 45-lt ettevõttelt 1929. a. 13-le ettevõttele 1939. a. Seega saavutasid piimakooperatiivid piima ümbertöötamisel monopoolse seisundi.

⁴ Eesti Ühistegevuse Aastaraamat I, 1937. lk. 169.
Eesti Ühistegevuse Aastaraamat II, 1938. lk. 53.

Majanduskriisi mõjul algas 1929. a. piimakoooperatiivide arvuline vähenemine. Varises kokku terve rida nõrgemaid kooperaatiive või liitus tugevamatega. Kui 1929. a. tegutses 334 piimakoooperatiivi, siis 1934. aastal oli nende arv vähenenud 281-le, seega oli toimunud vähenemine 53 piimakoooperatiivi võrra. Samal ajal aga näeme koorejaamade arvu kasvu. Ajavaheemikus 1929—1932 suurenes koorejaamade arv 23 võrra ja alles 1932. aastast näeme ka koorejaamade arvu vähenemist 9 võrra. Majanduslikult nõrkade piimakoooperatiivide liitumisel tugevamatega võtsid viimased üle ka nende koorejaamad. Terve rea kokkuvarisenud piimakoooperatiivide asemele asutati nüüd koorejaamad. Majanduskriisi ajal toimus piimakoooperatiivide kontsentratsioon: püsima jäid tugevamad. Teravnes konkurents piima kui tooraine pärast piimakoooperatiivide vahel. Selle tulemuseks oli piimakoooperatiivide asutamine üksteise lähedale, koorejaamade ehitamine konkureeriva piimatööstuse ukse alla. Samuti teravnes konkurents piimakoooperatiivide ja eraettevõtjate vahel.

1929.—1933. a. majanduskriisi mõju kodanliku Eesti põllumajandusele oli suur. Põllumajandus andis umbes $\frac{3}{4}$ kodanliku Eesti kogutoodangust, majanduskriisi aastail 1928—32 aga vähenes põllumajanduse müügitoodang rohkem kui poole võrra.⁵ Põllumajandussaaduste väljavedu langes 58 600 000 kroonilt 1928. a. 20 600 000 kroonile 1933. a., mis oli kõige madalam seis.⁶

Kodanliku Eesti majanduse äärmiselt ühekülgne iseloom ja sõltumine majandusliku konjunktuuri kõikumistest imperialistlikes maades tingis majanduskriisi erilise teravuse.

Kodanlikust Eestist eksporditavate põllumajandussaaduste hinnad langesid majanduskriisi ajal palju rohkem kui imporditavate tööstuskaupade hinnad ja tekkisid nn. «hinnakäärid». Aastail 1930—1937 moodustasid «hinnakäärid» umbes 16,8%.⁷ Nii langesid põllumajandussaaduste müügihinnad nende kõrgseisust (1925.—1929. a. keskmine) 65%, tööstuskaupade hinnad ainult 30%.⁸ Sel teel veeretasi imperialistlikud suurriigid majanduskriisi raskusi sõltuvaile riikidele. Eriti langesid loomakasvatussaaduste hinnad, mis annab tunnistust sellest, et agraarkriis riivas kõigepealt loomakasvatust kui põllumajandusliku tootmise põhiharu. Eriti suur oli piimasaaduste hindade langus. Kriisielsete aastatega võrreldes langesid võihinnad 2—3 korda, langesid majanduskriisi perioodil maailmaturul niivõrd madalale, et kaubanduslik piimakarjapidamine ei tasunud end ära.

⁵ Eesti NSV ajalugu. Tln., 1957, lk. 469.

⁶ Ülevaade majanduse seisukorrast. Tln., 1934, lk. 14.

⁷ E. Brandt. Eesti majanduse olukord kodanliku diktatuuri perioodil. Tln., 1955, lk. 43.

⁸ R. Antons. Agraarsuhted kodanlikus Eestis. Tln., 1957, lk. 200.

Kui 1929. a. oli või hinnaks 2 krooni 74 senti kg, siis 1933. a. üksikutel kuudel langes see 70—80 sendile kg.⁹

Või ekspordi ja hindade langust majanduskriisi perioodil ise-loomustavad tabelis 2 esitatud andmed (keskmised hinnad on arvestatud koos riiklike juurdemaksudega).

Tabel 2

Eesti või väljaveo ja piimaühingute sissetuleku areng aastail 1928—1938¹⁰

Aastad	Või väljavedu tuhandetes tünni- des (ä 50,8 kg)	Või väljaveost saadud sissetulek miljonites kroonides	Piimaühingute poolt saadud keskmiselt ühe kg või eest kr.
1928	220,3	33,06	2,83
1929	244,2	35,50	2,74
1930	275,4	31,56	2,12
1931	283,9	25,66	1,69
1932	246,7	15,50	1,17
1933	182,5	12,25	1,31
1934	198,1	11,77	1,28
1935	212,9	16,22	1,43
1936	255,4	16,56	1,56
1937	259,4	22,54	1,72
1938	290,0	25,15	1,75

Või ekspordist saadi kõige suurem summa 1929. a. ja nimelt 35,5 miljonit krooni. Või väljaveo kõrgeim seis oli 1931. a. See ületas 1929. aasta väljaveo 39 700 tünni võrra, kuid sissetulek ekspordist oli peaaegu 10 000 000 krooni võrra väiksem hinna languse tõttu. Või hinnad maailmaturul langesid nii madalale tasemele, et Inglismaal peaaegu loobuti margariini tarvitamisest. Kuna aga kodanliku Eesti põllumajandus oli tihedalt seotud just Inglismaa ja Saksamaa turuga, siis läks väljaveetavast võist 1929. a. Inglismaale 43,8% ja Saksamaale 32,9%. Nii Inglismaal kui ka Saksamaal hakati vabale põllumajandussaaduste sisseveole tegema mitmesuguseid kitsendusi. Kui näiteks või sissevedu Inglismaale kriisiaastail oma odavuse tõttu veel veidi kasvas, siis või sissevedu Saksamaale vähenes 136 000 tonnilt 1929. a. 71 000 tonnile 1935. a.¹¹ Kuid kuni kodanliku Eesti eksisteerimise viimase aastani jäi Inglismaa ikkagi peamiseks või ostjaks. Nii on

⁹ Eesti arvudes 1920—1935. Tln., 1937, lk. 230.

¹⁰ Eesti Ühistegevuse Aastaraamat I, 1937, lk. 171; EÜA II, 1938, lk. 58.

¹¹ Капиталистические страны, т. 2, М., 1937, стр. 326.

1938. a. võiekspordist läinud Inglismaale 62,7% ja Saksamaale 36,9%.¹²

Majanduskriisi aastail 1929—33 pidi kodanliku Eesti valitsus organiseerima eksportvõile juurdemaksu selle madalate hindade tõttu maailmaturul. Nii kehtestati preemiate maksmise süsteem eksportvõi müüjatele. 6. veebruaril 1934. a. võeti vastu või hinna kindlustamise seadus,¹³ millega tagati või tootjatele kindel hind. Nii oli näiteks 1934. a. riiklikult kindlustatud 1 kg või hinnaks 1 kr. 50 senti. Juurdemaks ehk preemia oli 70—90 senti kilogrammile, kui või hind langes riiklikult kindlaksmääratud hinnast allapoole. Hindade langus Londonis või Berliinis viis pankrotti tuhanded eesti talud.

Vastavalt või hinna langusele alanes ka piima hind: nimelt 9,8 sendilt 1929. a. 4,71 sendile 1932. a. Mitteliikmed piimatootjad said veelgi madalamat hinda — 3,8 senti. Sageli ei katnud realiseerimishind tootmiskulusid. See selgub tabelist 3.

Tabel 3

Piima tootmiskulud ja realiseerimise hind¹⁴

Aastad	Ühe kg realiseerimis-hind senti	Ühe kg piima tootmis-kulud senti	Realiseeriti + kallimalt — odavamalt	
			senti	protsenti
1932/33	4,71	8,73	—4,02	—46,6
1933/34	5,70	8,39	—2,69	—32,1
1934/35	5,26	7,89	—2,63	—33,3
1935/36	6,40	7,78	—1,38	—17,7
1936/37	7,13	8,22	—1,09	—13,3
1937/38	7,70	8,53	—0,83	—9,7
1938/39	7,77	8,88	—1,11	—12,5

Tekkinud ebasoodsad realiseerimistingimused muutsid põllumajandusliku tootmise mittetasuvaks. Ainult maakodanluse enamik, kelle tootmiskulud olid üldiselt madalamad, suutis agraarkriisi tingimustes oma majapidamist kohandada kiiresti langevatele turuhindadele. Rahaliste tulude järsu kahanemise ning põllumajandusliku tootmise mittetasuvuse olukorras pidid talupojad loobuma isegi kulutustest, mis olid seotud põllutööriistade ja masinate, väetiste, loomasööda jt. tootmisvahendite soetamisega. Näiteks moodustas põllutööriistade ja masinate sissevedu

¹² EUA II, 1938, lk. 78.

¹³ Riigi Teataja, 1934, nr. 13.

¹⁴ R. Antons. Agraarsuhted kodanlikus Eestis. Tln., 1957, lk. 213.

1932. a. kõigest 272 600 krooni 3 130 900 krooni vastu 1930. a., s. o. üle 10 korra vähem.¹⁵

Kriisiraskused andsid end valusalt tunda kodanliku Eesti põllumajandusele, eriti aga kehvikutele ja keskmikele. Kulakluse olukord aga läks kergemaks, sest ta sai mitmesuguseid totat-sioone jne. Kehvikud ja keskmikud neid soodustusi tavaliselt ei saanud, nad laostusid ja sattusid äärmisse viletsusse.

Alates 1930. aastast hakatakse mitte üksnes krediidiga põllumajandust toetama, vaid asutakse seadusandlikul teel «korraldama» majandussuhteid põllumajanduses. Anti välja uued abistamisseadused, nagu näiteks raudvara seadus, moratooriumi seadus, ülelaenustunud talude võlgade korraldamise ja annulleerimise seadus ning ümberlaenutamisseadus. Kui olukord maailmaturul raskeks muutus, hakati peaaegu igale turustatavale põllumajandussaadusele juurdemaksu nõudma. Nii maksis riik juurde võile, munadele, lihale, peekonile, linale jne. Kuid juurde maksti vaid kaubatoodangule. Kaubatoodangut aga andsid peamiselt kulakud.

Majanduskriisi ajal aga põllumajanduslik toodang, sealhulgas ka piimatoodang, mahu järgi mitte alati ei vähenenud, vaid sageli isegi mõnevõrra kasvas. Vastupidiselt monopoliseeritud tööstusele, kus hinnad püsisid kriisi vältel ühel tasemel ja tootmise ulatust piirati, püüdsid individuaalväiketootjad põllumajanduses säilitada sissetulekut tootmise suurendamise teel. See toodangu kasv surus hinnad veelgi madalamale, sest turg oli piiratud, mis süvendas kriisi veelgi. Kuid kriis on kapitalistlikule süsteemile omane nähtus ja selle koostisosaks. Sellepärast tuleb meil seda arvestada ka kodanliku Eesti dūnaamikat analüüsides (vt. tabel 4).

Tabelist nähtub, et piimakooperatiividesse kokkutoodud piima hulk suurenes 76,1 tuh. tonnilt 1924. a. 301,5 tuh. tonnile 1929. a., s. o. peaaegu 4 korda, piimakooperatiivide arv suurenes sel ajavahemikul kahekordseks. Samal ajal erapiimatööstusettevõtetesse kokkutoodud piima kogus kasvas 13,3 tuh. tonnilt 27. tuh. tonnile. Piima läbikäik kolmandas rühmas kasvas 3,8 tuh. tonnilt 15,6 tuh. tonnile. Suhteliselt suurem on piima läbikäigu kasv kolmandas rühmas, nimelt 3,8 tuh. tonnilt 15,6 tuh. tonnile, kusjuures piimakooperatiivide arv vaadeldavas perioodis jääb peaaegu muutumatuks. Selles rühmas tegeleb piimakooperatsioon «Estonia» oma võimsate piimatööstusettevõtetega. Tabelist 4 nähtub, et piimatööstusettevõtetesse kokkutoodud piimast langeb umbes 88% piimakooperatiividele. Tabelist 4 ilmneb ka, et kooperatiividesse kokkutoodud piima kogus kui ka piima üldkogus kasvas pidevalt kuni 1931. aastani, saavutades kõrgeisu — 397,7 tuh. tonni. Piimatoodangu madalaim seis oli 264,9 tuh. tonni piimakoopera-

¹⁵ Eesti arvudes 1920³/₈ 1935, Tln., 1937, lk. 229.

Piimaühingute arvuline dünaamika ja piima läbikäik tuh. tonnides a. 1924—1936¹⁷

Aasta	Piimakoooperatiivid		Erapiimatööstused		Muud kooperatiivsed asutused		Kõik kokku	
	arv	piima kogus	arv	piima kogus	arv	piima kogus	arv	piima kogus
1924	179	76,1	92	13,3	5	3,8	276	93,2
1925	278	151,5	83	17,4	5	7,2	366	176,2
1926	314	209,7	78	21,2	6	13,3	398	244,2
1927	331	233,7	57	23,0	7	14,3	395	271,0
1928	329	267,9	43	25,0	7	15,4	379	308,3
1929	334	301,5	45	27,0	7	15,6	386	344,1
1930	306	337,1	34	26,1	7	16,4	347	379,6
1931	298	365,9	30	26,7	7	15,0	335	397,7
1932	293	329,1	20	12,2	8	16,2	321	357,5
1933	287	264,9	16	10,8	9	15,0	312	290,7
1934	281	289,1	17	13,4	14	16,6	312	319,0
1935	271	307,1	15	14,1	14	18,6	300	340,7
1936	262	320,3	22	11,2	16	23,4	300	354,9

¹⁷ Eesti Ühistegevuse Aastaraamat, 1937, lk. 169; «Genossenschaftswesen in Eesti 1925—1935 von prof. dokt. J. Tõnisson. Tartu, 1936, lk. 13, 15; Ühistegevuse üldkursus II osa, kokkuvõte prof. Jaan Tõnissoni loengutest. Tartu, 1936, lk. 49, 50.

Tabel 5

Piimakooperatiivide dünaamika piima läbikäigu järgi¹⁸

Piima läbikäik aastas	Eksportvõi piimaühingud																			
	1927	%	1928	%	1929	%	1930	%	1931	%	1932	%	1933	%	1934	%	1936	%	1937	%
üle 4 milj. kg	3	0,8	5	1,3	6	1,5	7	2,0	7	2,1	7	2,2	3	1,1	6	1,9	8	3,1	11	4,4
3—4 milj. kg	5	1,3	5	1,3	7	1,8	8	2,3	11	3,3	7	2,2	7	2,2	6	1,9	7	2,7	12	4,9
2—3 „ „	12	3,0	12	3,2	15	3,9	27	7,8	27	8,1	21	6,5	17	5,5	18	5,8	27	10,4	37	14,9
1—2 „ „	66	16,7	87	23,0	91	23,6	101	29,1	109	32,5	105	32,7	73	23,5	91	29,2	79	30,5	87	25,1
0,5—1 „ „	101	25,6	107	28,2	117	30,3	119	34,3	112	33,4	101	31,5	98	31,6	96	30,8	84	32,4	69	27,8
alla 0,5 mil kg	208	52,6	163	43,0	150	38,9	85	24,5	69	20,6	80	24,9	112	36,1	95	30,4	54	20,9	32	12,9
Keskmine	395	100,3	379	100,0	386	100,0	347	100,0	335	100,0	321	100,0	310	100,0	312	100,0	259	100,0	248	100,0

¹⁸ Eesti Ühistegevuse Aastaraamat I, 1937, lk. 177. EÜA II, 1938, lk. 61.

tiivides ja 290,7 tuh. tonni piima üldkoguses 1933. a. 1934. aastast algab uuesti piimakoguse kasv piimakooperatiivides. Tabelist 4 ilmneb, et majanduskriisi ajal langes piima läbikäik piimakooperatiivides. Sellele järgneva depressiooni ajal hakkas piimatoodang aga jälle uuesti järk-järgult tõusma ja avaldas pidevat kasvutendentsi (vt. tabel 5). Kriisi mõjul väikeettevõtted laostusid või liitusid suuremate ning majanduslikult tugevamatega.

Tabelist 5 nähtub, et majanduskriisi aastail toimus pisiettevõtete väljatõrjumise protsess piimanduse alal ja tootmise kontsentreerumine suurematesse ettevõtetesse. Kui 1927. oli alla 0,5 miljoni kg-se piima läbikäiguga kooperatiivide arv 208 ehk 52,6% piimakooperatiivide üldarvust, siis 1929. a. nende ettevõtete arv oli vähenenud 150-le ja moodustas seega 38,9%. 1931. a. aga oli nende arv langenud 69-le ja moodustas 20,6% kooperatiivide üldarvust. Pidevalt kasvas suurema, 1—2 miljoni kg-se läbikäiguga kooperatiivide arv, mis moodustas 1932. a. 32,7%. Majanduskriis avaldas oma mõju ka piimatoodangule lehmade halva toitmise tõttu, mille tagajärjel piimatööstusse kokkutoodud piima kogus langes ja avaldas oma mõju piimakooperatiivide suurusrühmadele. Nii on langenud 0,5 miljoni kg-se piima läbikäiguga tööstusettevõtete arv 1939. a. 31-le. See näitab, et ka depressiooni ajal jätkus piimatööstuses kontsentratsioon, mis näitas monopoliseerimise võitu finantskapitali poolt.

Eraisikuile kuuluvad piimatööstusettevõtted olid kaotamas oma senist osatähtsust kodanliku Eesti piimanduses. Püsijäänud erapiimatööstusettevõtted siirdusid või valmistamiselt juustu valmistamisele. Eraettevõtjate piimatööstusettevõtete kokkuvarisemine oli tingitud sellest, et riik toetas suurte toetuslaenudega piimakooperatiive, eraettevõtjad aga riigi toetust ei saanud.

1936. a. loodi riigivõimu abil piimasaaduste monopoliseeritud müügi organisatsioon PK «Võiekспорт», millele järgnes piimasaaduste hindade tõus siseturul. Seega allutati kooperatiivne piimatööstus tervikuna juba juriidiliselt finantskapitalile. Riigivõimu poolt organiseeritud PK «Võiekспорт» valitses monopolistina võikaubanduses ja jätkas edasi piimakooperatiivide kontsentreerimist.

Kooperatiivne piimandus kodanlikus Eestis oli seega kapitalismi üldkriisi süvenemisel jõudnud oma lõppfaasi. Ta seisis täielikult Lääne imperialistide ja oma kodanluse teenistuses.

ВЛИЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА 1929—1933 ГОДОВ НА МОЛОЧНУЮ КООПЕРАЦИЮ В БУРЖУАЗНОЙ ЭСТОНИИ

Л. Паглант

Резюме

Задача настоящей статьи — дать обзор влияния экономического кризиса 1929—1933 годов на молочную кооперацию в буржуазной Эстонии.

После установления буржуазной диктатуры в Эстонии сельское хозяйство перестраивалось в соответствии с интересами империалистических государств, причем односторонне специализировалось на производстве сливочного масла.

В годы экономического кризиса (1929—1933) буржуазное правительство приняло ряд мер для резкого увеличения экспорта масла, так как на английском рынке цены на масло были ниже рыночной цены.

Во время экономического кризиса происходила концентрация молочных кооперативов.

Начиная с 1936 года молочные кооперативы были подчинены финансовому капиталу путем создания монополизированной организации продажи молока «Выйэкспорт», в результате чего произошло повышение цен на молочные продукты на внутреннем рынке.

Кооперативное молочное хозяйство буржуазной Эстонии стояло полностью на службе западных империалистов и эстонской буржуазии и носило все признаки загнивающего капитализма.